

שחויטי חוץ

מים ראשונים: "שחויטי חוץ" או "שחיתת חוץ" הוא האיסור של שחיתת קרבן שלא בפתח אוהל מועד או המקדש בזמן שאיסור במה נוהג, היינו תקופת המשכן במדבר, תקופת משכן שילה, נב וגבעון, בית מקדש ראשון ושני. נגענו מעט בנושא זה בדברינו [ולא יזבחו עוד לשעירים](#) בפרשה זו (ראו גם דברינו [כי ירחיב](#) בפרשת ראה). נשוב ונעיין בנושא זה בהרחבה מעט, כולל היחס לשחיתת בעלי חיים ולשפיכת הדם הנלווה לה. ונציין שבכתיבת דף זה נעזרנו רבות בפירוש דעת מקרא לספר ויקרא (פרק יז בפרט) ולספר דברים (פרק יב בפרט), הן בהבנת גדרי האיסור והן בליקוט מקורות חשובים.

ויקרא פרק יז פרשת אחרי מות – ההלכה בספר ויקרא

פסוקים א-ז: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחֲנֶה: וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שִׁפָּךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מִקִּרְבַּע עַמּוֹ: לִמְעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל פְּנֵי הַשֹּׁדֶה וְהֵבִיאוּם לַה' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּה וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַה' אוֹתָם: ... וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשַׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֲסֹת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:¹

פסוקים ח-ט: וְאֵלֵיהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יִגּוֹר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלָה אוֹ זָבַח: וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:²

פסוקים י-יב: וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יִגּוֹר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנִתְּתִי פָנָי בִּנְפֹשׁ הָאֲכֹלָת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבַּע עַמּוֹ: כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בַּדָּם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בִּנְפֹשׁ יְכַפֵּר: עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם:³

פסוקים יג-יד: וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר אֲשֶׁר יִגּוֹר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפָּךְ אֶת דָּמּוֹ וְיִכְסְהוּ בַּעֲפֹר: כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ בִּנְפֹשׁוֹ הוּא וְאֹמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל אֲכָלּוֹ יִכְרַת.⁴

דברים פרק יב פרשת ראה – ההלכה בספר דברים

פסוקים יא-יט: וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָה אֲתָכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעֲשֵׂרֵיכֶם וְתִרְמַת יִדְכֶם וְכָל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַה': ...הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה

¹ עד כאן 'פרשה ראשונה' שכפשוטה מצווה להביא כל שחיתת "שור, כבש או עז", מה שחז"ל מכנים "הראויים לקרבן" כקרבן למשכן ולא לזבח "מחוץ למחנה". שני נימוקים כבדי משקל נותנת התורה לציווי זה: שפך הדם ומניעת עבודה זרה. זה האחרון פשוט וברור, אם לא יובאו הקרבנות למשכן הנוהג עפ"י התורה, יש חשש שכל אחד (כל שבת, כל משפחה) יבנה לו מזבח פרטי משלו, מה שאחרי ההתנחלות בארץ מכונה 'במת יחיד', וינהו בני ישראל אחרי עבודה זרה (באלילות היה משקל רב לאליל המקומי). הנימוק השני מחדש את יחס התורה לדם – לדם בעלי חיים! כל שחיטה היא בבחינת "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך", "כי הדם הוא הנפש", ורק עבודת המשכן המכפרת מתירה זאת.

² כאן היא 'פרשה שנייה' שפותחת גם היא בלשון הציווי: "איש איש", ולכאורה חוזרת על מה שראינו לעיל, רק מוסיפה את הגר שהוא בפשט המקרא גר תושב וחז"ל דרשו שהוא גר צדק. חזרה זו מביאה את חז"ל לבעקבותיהם את פרשני המקרא להציע הסברים שונים מה החידוש בצמד פסוקים זה בהשוואה לפסוקים א-ז לעיל. הצעה אחת שנראה להלן היא ההעלאה למזבח. יש בדין שחויטי חוץ שני איסורים: שחיטה והעלאה למזבח, וזה האחרון התחדש כאן. ראו מסכת זבחים פרק יג משנה א: "השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה וחייב על העלייה" (על ההעלאה). הצעה שנייה שגם אותה נראה להלן, היא שבפרשה הראשונה לעיל הדגש הוא על בשר חולין, היינו שכל אכילת בשר חייבת להיות באמצעות קרבן שלמים. וכאן, במילים "עולה או זבח" מתווסף האיסור של הקרבת קרבן (שלמים) מחוץ למשכן, ויש להביאו למשכן כפי שהסברנו בהערה הקודמת.

³ פרשה שלישית זו הפותחת שוב ב"איש איש" עוסקת באיסור אכילת דם שהוא נושא לעצמו ולא נעסוק בו כאן. רק נציין שהתורה חוזרת ומדגישה את נושא "דם הנפש" – גם של בעלי חיים – ואת העקרון שרק באמצעות המזבח ניתן ליטול נפש ולשפוך דם. ראו פירוש רש"י כאן: "כל דם - לפי שנאמר בנפש יכפר, יכול לא יהא חייב אלא על דם המוקדשים? תלמוד לומר: כל דם".

⁴ בפרשה הרביעית מוצגת האבחנה בין בעלי החיים "הראויים למזבח": "שור או כבש או עז", שהם בעלי חיים מתורבתים שהאדם מטבח ומגדל ("בייתות" בלשון חז"ל) ובין בעלי חיים החיים באופן חופשי בטבע שהאדם צד מהם. אלה האחרונים מותרים באכילת חולין, שהרי אינם ראויים לקרבן (ולכן אין חשש עבודה זרה? והמקרה של "בני יונה" צריך הסבר), אלא שיש להקפיד על כיסוי דמם. ראו מדרש ספרא תורת כהנים אחרי מות פרשה ז פרק יא: "אין לי אלא צד, ניצוד כגון אווזים ותרגוליים מנין? תלמוד לומר: צד, מכל מקום. אם כן למה נאמר אשר יצוד? רבי אומר: לימדך תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה זו". במילים אחרות, בפסוקים אלה מורחב ההיתר של 'בשר חולין' לכל החיות והעופות, גם המתורבתים בידי בני אדם, אלא שנקטה התורה לשון "צייד" על מנת ללמד את האדם דרך ארץ שלא ירבה באכילת בשר (יומיומית), רק בהזמנות או בלשונו בהזמנויות מיוחדות. ראו הרחבת מוטיב זה בגמרא חולין פד ע"א (כולל מניעת קניית בשר בשוק!) וכן דברינו [לימדה תורה דרך ארץ](#) בפרשת חוקת.

עלתיך בכל מקום אשר תראה: כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה:⁵

פסוקים כ-כח: כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך באשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאנה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך תאכל בשר: כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשם שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך באשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך: ... רק חזק לבבתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר: ... רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה':⁶

מסכת חולין דף טז עמוד ב – מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא

הכל שוחטין, ולעולם שוחטין⁷ ... אמר רבה: רבי ישמעאל היא, דתניא: "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו' " - ר' ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאווה. שבתחילה נאסר להם בשר תאווה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאווה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו לאיסורן הראשון? לכך שנינו: לעולם שוחטין.⁸

דתניא: "כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשם שם וזבחת מבקרך ומצאנך" - ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה.⁹ שבתחילה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו להתירן הראשון? לכך שנינו: "לעולם שוחטין".¹⁰

רש"י ויקרא יז ג, ח פרשת אחרי מות -

אשר ישחט שור או כשב - במוקדשין הכתוב מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן".

אשר יעלה עלה - לחייב על המקטיר איברים בחוץ כשוחט בחוץ, שאם שחט אחד והעלה חבירו שניהם חייבין.¹¹

⁵ ציווי שחוט חוץ חוזר במלוא העוצמה בפרק יב בספר דברים (שלוש פעמים!) - ציווי כפול בדומה לפסוקים בפרשתנו: מצווה חיובית להביא כל קרבן למקדש, ככתוב: "שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם", וככתוב: "כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך וכו'"; ומצוה שלילית, היינו איסור להקריב מחוץ למקדש (איסור במות), ככתוב: "כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עלתיך". ולצד איסור כפול זה, חוזר גם האיסור על הדם. ראו משולש זה ברצף פסוקים טז-יח: "רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכו כמים" - "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותרשך ויצהרך ... כי אם לפני ה' אלהיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו וכו'". ערב הכניסה לארץ חוזרת התורה בעוצמה רבה על איסור שחוט חוץ שקשה הרבה יותר לקיים אותה בארץ שמצוה להוריש את כולה ולשבת בה. ובתוך כל זה, נעלם הציווי לגר!

⁶ החידוש הגדול כאן של ספר דברים - מה שזכה גם לאמירה העממית "כי ירחיב" - הוא היתר אכילת בשר שלא באמצעות הבאת קרבן למקדש וממילא בכל מקום בארץ. עד שצפרו חז"ל היתר זה לרשימת הדברים שבתחילה או בתנאים מסוימים נאסרו ואח"כ או בתנאים אחרים הותרו. ראו דברינו [אסרתי לך היתרתי לך](#) בפרשת ראה. מה מחדש לנו ספר דברים על פני ספר ויקרא? בצד האיסור, החידוש הוא, כאמור, שגם בישיבה בארץ כאשר המרחק בין פזורי ישראל למרכז (המקום אשר יבחר ה') גדל לאין שיעור בהשוואה לשהות במדבר - יש להביא את הקרבנות רק למקום המקדש. מה שאולי בא לחזק את מצוות העליה לרגל ואת מקומו של המרכז, בפרט כאשר נפוצו בני ישראל גם למקומות יישוב מחוץ לארץ. ובצד ההיתר, החידוש הוא בשר חולין או מה שנקרא גם "בשר תאווה". ומהמילה הבודדת "וזבחת" (שהיא בעצם קרבן) למדו חז"ל את כל הלכות שחיטה ומסכת חולין. ראו רמב"ם ראש הלכות שחיטה: "מצות עשה שישחוט מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה ועוף ואחר כך יאכל, שנאמר: וזבחת מבקרך ומצאנך".

⁷ משנה היא במסכת חולין פרק א משנה ב: " ... הכל שוחטין ולעולם שוחטין ובכל שוחטין וכו' ". על המילים "ולעולם שוחטין" מתעכבת הגמרא. וכי עלתה על דעתך שאי פעם תתבטל השחיטה?

⁸ שגם כשישראל גלו, לא חזר הדין לתקופת המדבר בה נאסר עליהם בשר תאווה (חולין) ומותרים הם באכילת בשר גם בחז"ל. מה גם שכעת המרחק גדול עוד יותר. וגם כאשר חדל "המקום" הוא בית המקדש להתקיים, מצוות שחיטה לא בטלה ויש להקפיד על הלכותיה (ואף להחמיר כגון חומרת גלאט שלא נהגה במקדש! אך מה שחשוב לעניינינו הם דברי ר' ישמעאל: "שבתחילה נאסר להם בשר תאווה" - היכן נאסר? בפרשה הראשונה, בפסוקים א-ז בפרק יז בספר ויקרא. ראו הערות 1-2 לעיל. ולפי שיטתו היתר התורה "כי ירחיב" בספר דברים הוא בפשטות ביטול איסור "בשר תאווה" שהיה נהוג במדבר, בכניסה לארץ. מחד גיסא, חשוב לתורה לחזק דווקא בארץ ישראל את המרכז "במקום אשר יבחר ה'", אך מאידך גיסא, יש להתחשב גם בפרשת היישוב בארץ ולאפשר "פיזור אוכלוסין".

⁹ היינו המתן בעל החיים לאו דווקא כסדר וכהלכות השיטה.

¹⁰ שגם כשישראל גלו, לא חזר הדין של תקופת המדבר של נחירה. עדיין נוהג דין שחיטה שמקורו בקרבנות המשכן ובית המקדש! (ראו דברינו [קיום המצוות בארץ](#) בפרשת ראה). אך מה שחשוב לעניינינו היא שיטת ר' עקיבא שבשר תאווה כלל לא נאסר במדבר. וכסיכום הגמרא שם: "במאי קמפלגי? רבי עקיבא סבר: בשר תאווה לא איתסר כלל, ר' ישמעאל סבר: בשר נחירה לא איתסר כלל". אם כך, קריאת הפסוקים בפרק יז בפרשתנו. תהיה שונה בין שתי שיטות אלה. בהערות 1-2 ניסינו לייצג שתי שיטות אלה. נחזור ונקרא אותם שוב בעזרת פרשני המקרא. ולפי השיטה שבמדבר לא נאסר "בשר תאווה" צריך להסביר את היתר התורה "כי ירחיב" בספר דברים באופן הבא: במדבר היה מותר בשר תאווה בנחירה, אבל בארץ נאסר. בה בעת הותרה פעולת השחיטה שהייתה מיוחדת למשכן, גם בבשר חולין בכל מקום ולא רק במקדש.

¹¹ מפירושו רש"י בפרשתו נראה בברור שהוא נוקט בשיטת ר' עקיבא. איסור שחוט חוץ בפרשתנו הוא לשחוט על דרך הבאת קרבן מחוץ למשכן (לעזרה). זו כוונת מה שכינינו 'הפרשה הראשונה'. והתוספת של פסוקים ח-ט הם 'הפרשה השנייה': "ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח: ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", באה לחייב גם על ההעלאה (הערה 2 לעיל). אך בפירושו של רש"י לפרק יב פסוק כ בספר דברים: "בכל אות נפשך וגו' - אבל במדבר נאסר להם בשר חולין, אלא אם כן מקדישה ומקריבה שלמים", הוא נוקט בפירוש כשיטת ר' ישמעאל! סתירה דומה מצויה ברמב"ם שבהלכות שחיטה פרק ד הלכה יז פוסק כר' עקיבא: "כשהיו ישראל במדבר לא נצטוו בשחיטת החולין

רמב"ן ויקרא יז ב פרשת אחרי מות – כשיטת ר' ישמעאל

"אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל" - ... יזהיר הכהנים שהם המקריבים הקרבן שלא יקריבו בחוץ, ויזהיר גם ישראל שיביאום לה' שם ולא יקריבו אותם בחוץ על ידי עצמם. והנכון בפרשה, מה שהזכירו רבותינו (חולין טז ב) שאסור בשר תאווה לישראל במדבר ולא יאכלו רק שלמים שיעשו על מזבח ה', ... והקרבן בלשון הכתוב, כי מתחילה חייב כרת בכל שוחט בחוץ אפילו החולין והוא האיסור בבשר התאווה, ונתן הטעם בעבור שיקדישו לה' ... ואחרי כן הזהיר שלא יעשה מזבח לה' בחוץ ויקריב עליו השלמים הנזכרים או עולה ... רק בפתח אהל מועד יעלה אותם לשם: והנה ריקן כל השחיטות בחולין ובמוקדשין להיות כולן בפנים. ולכך אמר במשנה תורה: "והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו עולותיכם וזבחיכם", ואמר: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ... להיות איסור שחוט חוץ במוקדשין עומד במקומו בשעת בית הבחירה. אבל התיר אותו בחולין. זהו שאמר: "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר" – לומר, שלא תתנהג בארץ המניעה הנאמרת כאן שלא ישחוט חולין כלל ושיעשה הכל זבחי שלמים על מזבח ה'. ופירש שם הטעם: "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך", לומר כי היה האיסור מתחילה בהיותם במדבר שיקל עליהם להביא כל זבחייהם אל פתח אהל מועד. אבל אחרי שירחיב גבולם יאכלו בשר תאווה וישחטו בשעריהם אך לא המוקדשין.¹²

רש"י ויקרא יז ד פרשת אחרי מות – שחיטה היא שפיכות דמים

דם יחשב - כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו:¹³

מדרש אגדה (בבלי) ויקרא יז ד פרשת אחרי מות - 14

"ואל פתח אהל מועד לא הביאו". אמר להם: אסור לכם לשחוט חוץ מאהל מועד.¹⁵ ר' ישמעאל אומר: כיון שאמר להם משה, היו מתאווים לאכול בשר. באותה שעה הזהירו עצמן מן השחיטה שלא לשחוט חוץ מאהל

אלא היו נזכרים או שוחטין ואוכלין כשאר האומות, ונצטוו במדבר שכל הרוצה לשחוט לא ישחוט אלא שלמים וכו', ואילו במורה נבוכים חלק ג פרק מו הוא נוקט בשיטת ר' ישמעאל כשהוא אומר: "וכאשר התמיד מריים ונמשכו אחרי המפורסם אשר גדלו עליו ולהתחבר אל השדים באכלם סביב הדם, צוה יתעלה שלא יאכל בשר תאווה במדבר כלל, אבל יהיה הכל שלמים". דואליות זו אצל שני גדולי ישראל אומרת דרשנו. ברמב"ם, אפשר אולי לחלק בין ספר הלכה לספר הגות ומחשבה, אבל ברש"י? נראה שיש כאן מעין "אלה ואלה דברי אלהים חיים" באופן שבו אנו קוראים את המקרא. להלכה, יש להכריע והכלל הוא: "הלכה כר' עקיבא מחבירי" (עירובין מו ע"ב). אבל בקריאת המקרא 'הכל פתוח'. ראו הערות 8 ו-10 לעיל כיצד ר' עקיבא ור' ישמעאל מסבירים כל אחד לשיטתו את "כי ירחיב" שבספר דברים. בפירושו לפרשתנו סבור רש"י שפסוקים א-ז דנים באיסור קרבן מחוץ למחנה כשיטת ר' עקיבא (ותורת כהנים יש להוסיף), ואילו בספר דברים נראית לו יותר שיטת ר' ישמעאל שהתורה מתירה 'בשר תאווה', משמע שזה נאסר מקודם. ונשמח לשמוע לקח מפי שואבי המים באשר לסתירות אלה ברש"י וברמב"ם.

¹² ומסיים שם רמב"ן בקביעה: "והוא הנאות בכתוב. וזהו דעתו של רבי ישמעאל בפרשיות הללו, ומכאן אמר דמעיכרא איתסר להו בשר תאווה, והוא הנאות בכתוב על דרך הפשט ... ומה שכתב רש"י (בפסוק ג) במוקדשין הכתוב מדבר וכו', הוא מדרשו של האומר בשר תאווה לא איתסר כלל. ועל דעתו נשנית הברייתא שבתורת כהנים. אבל דרך ישוב המקראות על אופניהם ודרך חכמים בהגדות וברוב המקומות כמו שפירשנו. רמב"ן לא מהסס להעדיף את שיטת ר' ישמעאל כשיטה שהיא "הקרבן בלשון הכתוב ... והוא הנאות בכתוב על דרך הפשט". והרי ר' ישמעאל הוא בעל השיטה "דברה תורה כלשון בני אדם" (או: "דברה תורה כדרכה" כלשון הירושלמי, ראו דברינו בפרשת נשא). בדרך דומה הולך גם פירוש בכור שור: "איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז. אפילו חולין, לפי הפשט במדבר, שנאסר להם בשר תאווה ולא היו אוכלים כי אם שלמים ... כיון שבאו לארץ ישראל הותר להם בשר תאווה". וזה לפי דבריו ההבדל הגדול בין 'הפרשה הראשונה' (ז א-ז) המצווה על אכילת בשר רק דרך קרבן שלמים שהייתה תקפה רק במדבר ובטלה עם הכניסה לארץ, ובין 'הפרשה השנייה' (פסוקים ח-ט) שמתירה קרבנות רק במשכן/מקדש שהיא תקפה לעולם. והוא מסיים: "ורבותינו פירשו דשניהם במוקדשין, וראשונה בשחיטה ושנייה בהעלייה", אבל אין זה פשט הפסוקים.

¹³ נימוק מרכזי באיסור שחוט חוץ הוא נטילת נפש חיה ושפיכות דם בעלי חיים. "כשופך דם האדם" אומר רש"י ונראה כרומוז לפסוק בפרשת נח: "שופך דם האדם באדם דמו יושפך". ראו תוספת פירושו של רבי בחיי בן אשר על פסוק זה ועל דברי רש"י: "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך. מפני שבזמנו של אדם הראשון היו כל הבעלי חיים אסורין לאמאכלו כי לא הותר לו אלא הפירות, כענין שכתוב: (בראשית א, כט) "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע וזרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ". עד שנתחייבו כליה בדור המבול ונצולו בזכותו של נח, ואז הותרו לאמאכלו. ועל כן יאמר בכאן: כי מי שישחט במחנה או חוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו תחלה, "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך", כאילו שפך דם האדם, כי יחזור לאיסורו הראשון שהיה בזמנו של אדם, שוחט השור כמכה איש, כן פירש רש"י. ראו גם לשון ספר החינוך פרשת אחרי מות מצוה קפו: " ... ואמר כי מי שיקריב חוץ לאותו המקום הנבחר דם יחשב לו. והענין הוא כי השם לא התיר לבני אדם בשר בעלי חיים רק לכפרה או לצרכי בני אדם, כגון מזון או רפואה או כל דבר שיש בו שום צורך בני אדם, אבל להמתים מבלי שום תועלת כלל יש בדבר השחטה ונקרא שופך דם. ואף על פי שאינו כשפיכות דם האדם, למעלת האדם ופחיתות הבהמה, מכל מקום שפיכות דם יקרא מאחר שלא התירו הכתוב לשפכו ללא תועלת. ועל כן אמר סתם שהוא כשפיכות דם, אחר שהוא שופך דמה במקום שלא נצטוו לשחיטה, ואין באותה שחיטה תועלת כלל, אבל יש בדבר נזק שעבר על מצות בוראו ולכן ענשו הכתוב בכרת". העלאת קרבן שלא בדרך הנכונה היא שפיכות דמים והשחטה ללא תועלת. אך ספר החינוך לא מדבר על בשר תאווה. האם גם שם תיתכן השחטה ושפיכות דמים מיותרת?

¹⁴ למדרש אגדה זה שהתגלה ע"י שלמה בובר בסוף המאה ה-19 שמקורותיו לא לגמרי ברורים (ראו הערך בויקיפדיה), יש מקבילה (מקור?) בשני מדרשי תנחומא בפרשתנו: תנחומא בובר סימן יז ותנחומא הרגיל סימן י"א. תפסנו נוסח מדרש אגדה עיקר ונשלם משני התנחומא כפי הצורך.

¹⁵ זו בתמצית שיטת ר' עקיבא שעיקר הציווי בפרשתנו הוא אזהרה למי שמבקש לשחוט כדן התורה וכקרבן שיעשה זאת אך ורק במשכן, אבל בשר תאווה ונחירה, לא נאסרו. ראו לשון רחבה יותר במקבילה בתנחומא שמחזירה אותנו לגמרא בזבחים יז: "איש

מועד. ולמה כן? לפי שהיו להוטים אחר ע"ז והיו שוחטין לעבודה זרה. אמר הקב"ה למשה: צוה להם לישראל שלא ישחטו חוץ מאהל מועד, עד שירחיקם מעבודה זרה.¹⁶ ועוד מזה הטעם כסוי דם חיה שגזר הבורא לכסות, שלא יעברו בני אדם על הדם ויתדמה לו שהוא של צאן ויבוא לשחוט חוץ מאהל מועד.¹⁷

וכיון שבאו ליכנס לארץ הותרה להם שחיטה בכל מקום. למה? כי בעת שכבש יהושע את הארץ החריב כל עבודה זרה שבארץ ישראל ובטל אותם לגמרי. לפיכך הותרה השחיטה בכל מקום, שכן כתיב: "כי ירחיב ה' את גבולך וגו' " (דברים יב כ).¹⁸

אמר הקב"ה לישראל: לא בשביל שהתירתי לכם את השחיטה תהיו נוטלים מתוך הצאן ושוחטים. אמר שלמה: "וְיָדִי חֶלֶב עֲזִים לְלַחֲמָךְ לְלֶחֶם בֵּיתְךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ" (משלי כז כז).¹⁹ מלמד לישראל שאם יש להם כבשים, מה שהוא גוֹזֵז מהם - לכסות שלך, שנאמר: "כבשים ללבושיך ומחיר שדה עתודים" (שם שם כו) - שכר שאתה עושה מן העתודים תהא לוקח בהם שדות. "ודי חלב עזים" - דייך חלב עזים ללחמך וללחם ביתך.²⁰ אמר ר' עקיבא: ראה היאך חס הקב"ה על ממונם של ישראל.²¹ בתורה כתיב: "וזבחת מבקרך ומצאנך" (דברים יב כא). לא תהא נוטל מן הצאן ושוחט ולא תהא נוטל ומקריב, אלא ממה שהם מולדות אתה רשאי להקריב.²² אמר ר' אלעזר בר שמוע: וכשיהיה לוקח משבת לשבת, לא יהא לוקח עד שיהיה נמלך בתוך ביתו. מניין? שנאמר: "ואמרת אוכלה בשר" (שם שם כ).²³

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים 1: נראה לקשר את נושא שחוט חוץ לסיפור בגמרא בבא בתרא ס ע"ב על הפרושים שנמנעו לאכול בשר ולשתות יין בעקבות החורבן. הסיבה כפשוטה היא מתוך אבל על בית המקדש בו הוקרבו קרבנות וכדבריהם שם: "נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל?". אך אפשר שפרישות

איש מבית ישראל אשר ישחט וגו', רבי עקיבא אומר: כשהיו ישראל במדבר היו נותרין את הבהמה ואוכלין אותה. וכאן אסרה תורה ואמר להם: איש איש מבית ישראל אשר ישחט, ואל פתח אהל מועד לא הביאו. אמר להם: אסור לכם לשחוט חוץ לאהל מועד".

¹⁶ מטרה מרכזית בהקמת המשכן שלא נזכרה עד כאן בתורה, היא הרחקה מעבודה זרה שהיו בני ישראל "להוטים" אחריה ובמשתמע גם אחרי שיצאו ממצרים (המשכן הוקם שנה אחרי יציאת מצרים ותשעה חודשים אחרי מתן תורה). והראיה היא מהתורה עצמה כפי שמנוסח במדרש תנחומא: "ומנין שהם שוחטין לע"ז? שנאמר ולא יזבחו עוד את זבחייהם וגו' (ויקרא יז ז)". האם דעה זו מצטרפת לשטה שהמשכן בא בעקבות חטא העגל (ולא כציווי לכתחילה אחרי מתן תורה כשבתורה), או שמא זו שיטה שלישית? ראו דברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו](#) בפרשת תרומה.

¹⁷ מסביר את ההקשר של מצוות כיסוי הדם לדין שחוט חוץ. שלא יאמרו שזה דם "שור, כבש או עז" שראויים למזבח.
¹⁸ בנוסח מדרשי תנחומא הדגש הוא על משה: "כיון שבקשו ליכנס לארץ ישראל, באו אצל משה, אמרו לו: רבינו אם בקשנו לאכול בשר כיצד נעשה? אמר להם: לשעבר כשהייתם במדבר היה אסור לשחוט לכם חוץ מאהל מועד. אבל כשאתם נכנסין לארץ מותר לכם לשחוט בכל מקום, שנאמר: כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר כי תאוו נפשך לאכול בשר (דברים יב כ). זו כשיטת ר' ישמעאל. אבל מדרש אגדה לעיל נותן את הקרדיט ליהושע שהוא שקיים את דברי משה בספר דברים (בדומה לעיר המקלט). ועל דברי המדרש שהיתר זה ניתן רק לאחר ביטול כל עבודה זרה, אפשר לדון בפרט לאור העיון בספר יהושע עצמו. המדרש מצייר כאן תמונה אידיאלית שעשויה להפוך לחרב פיפיות. אם היתר בשר תאוו מותנה בעקירה מוחלטת של עבודה זרה בארץ ישראל, אפשר שיש להגביל אותו. ומה עם חוץ לארץ? למה לא יהיה דין בשר כדן יין שנאסר בשל מגע עם עובדי עבודה זרה?

¹⁹ ראו פירוש מצודת דוד לפסוק: "ודי חלב עזים - יהי לך די מחסורך חלב עזים למאכלך ולמאכל אנשי ביתך וזבה ימצא חיים לנערותיך ולא ימותו ברעב". נראה שהמדרש הולך בדרך דומה. (ויש גם משלים ומליצות על פסוק זה, ראו רש"י ומצודות שם).

²⁰ בעלי החיים "הראויים למזבח": בקר וצאן, הם בעלי חיים מבויתים - נכסים מניבים בלשון ימינו שמהם נבנה המשק הכלכלי (בפרט בימי המדרש) ומאפשרים חיים, מזון וחום וקורת גג לאדם. ולפיכך שומה על האדם לצרוך אותם במידה הנכונה ולא למהר "לשחוט את האוֹז שמטיל ביצי זהב".

²¹ נושא לו הקדשנו דף מיוחד [התורה חסה על ממונם של ישראל](#) בדפים המיוחדים.

²² הדגש הוא על האות "מ" - "מצאנך", ממה שיוולד ויתווסף. אלא שזה בקרבן יחיד, קרבן נדבה. מה עם ריבוי קרבנות החובה שהתורה מטילה על הציבור כגון 70 פרי חג הסוכות שעלו עולה כליל? האם אנו שומעים כאן קול ביקורת סמוי ועדין של חז"ל. קול שהחל עוד בנביאים. ראו דברינו [על דברי עולה וזבח](#) בפרשת צו וכן [ונשלמה פרים שפתינו](#) בפרשת ויקרא.

²³ היינו שהאדם "יאמר" לבני ביתו ויתיעץ עמם אם השעה והכיס מתאימים לסעודת בשר. נראה שחזרנו כאן לפסוקים יג-יד בפרשתנו שמוסיפים את החיה והעוף "אשר יצוד" ולמוטיב "הזמנה" שבמדרש ספרא - תורת כהנים. ראו דברינו בהערה 4 לעיל. במקבילות במדרשי תנחומא יש אמנם דרגות וגדרים בעניין: "אמר ר' אלעזר בן עזריה: לימדך התורה דרך ארץ, אם יהיה לאדם מישראל עשרה ליטרין של כסף, יהא אוכל ירק בקדירה. ואם יש לו עשרים יהא אוכל באילפס. ואם יהיה לו שלושים יהא אוכל ליטרא בשר משבת לשבת. ואם יהיה לו חמשים יהא אוכל בשר בכל יום ויום. וכל כך למה? כדי לחוס על נכסיהם של ישראל". נראה שאין מתאים יותר מלסיים גיליון במדרשים על הנהגה צנועה ו"בהזמנה" במה שנוגע להוצאות האדם על אורחות חייו, מזונו בפרט, אכילת בשר במיוחד. עפ"י מדרשים אלה, כאשר התירה התורה בשר תאוו "כי ירחיב", כוונתה הייתה גם לְתַחוּם "הרחבה" זו להנהגה צנועה שמתחשבת במצבו הכלכלי של האדם ובסביבה. מה גם שבבשר תאוו אין בעצם היתר לנטילת חיים ושפיכת דם של בעלי חיים כנזכר בפרשתנו. אין את המזבח שמכפר, ולמצער לפחות ששולחנו של האדם יכפר באמירת דברי תורה ובהזמנת עניים. מחקרים עדכניים מראים שריבוי גידול בקר לצריכת בשר הוא אחד הסיבות המרכזיות לשינויי האקלים והאקולוגיה בעולם.

זו יסודותיה גם בפרשתנו. ההיתר של אכילת בשר בא ממעשה הקרבנות. גם בשר תאווה שהותר ("ובהזמנה", ו"מצאנך ומבקרך" כפי שראינו) הוא כל עוד קיים בית המקדש, בו תהיה אכילת הבשר העיקרית בקרבנות השלמים. אך משעה שבטל בית המקדש שדם רב נשפך סביב חורבנו, אולי בטל בעקבותיו גם היתר אכילת בשר בכלל. שהרי "הדם הוא הנפש" ואין יותר מזבח שיכפר (גם על השוחטים בגבולין). אם אכן כך, תשובתו של ר' יהושע לפרושים אלה: 1. שאין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם רוב ציבור יכול לעמוד בה, 2. שיש לעשות זכר לחורבן – תשובה זו מוארת כעת באור חדש. במס' 1 – מודה בעצם ר' יהושע שהם צודקים, אבל מה לעשות והציבור לא יכול להיגמל מאכילת בשר. לא רק בשעת "כי ירחיב" אלא גם אחרי "כי ירחיב". ותשובה מס' 2 – משמעותה שבסעודת בשר ויין יש "לשייר דבר מועט", ואולי טוב מזה להפריש לק מכל סעודה לעניים וטוב עוד יותר להזמין לסעוד. ודבר זה יהיה "זכר חורבן" טוב יותר מהינזרות גמורה.

מים אחרונים 2: התורה בפרשתנו חוזרת ומדגישה את בעיית שפיכות הדם הכרוכה בנטילת "נפש חיה" (ביטוי משותף לבעלי החיים כולל שרצים והאדם, בראשית פרק א) ופתרונה הוא כפול: לבהמה הראויה לקרבן – המזבח מכפר, לחיה ועוף – כיסוי הדם. לאחר שהותר בשר תאווה שאינו קרב על המזבח, לא חזרה התורה וציוותה על כיסוי הדם של לבהמות. ניחא בזמן שהמקדש קיים, שאפשר שהמזבח והמקדש שבירושלים מכפרים, מה נעשה לאחר ורבן הבית? לא ראו חכמים לתקן כיסוי הדם בבהמות (מחשש בל תוסיף?). חזרה לכאורה בעיית שפיכות דם ונטילת נפש של הבהמות כנזכר בפרשתנו. הפתרון שנראה הוא אולי במאמר חכמים בגמרא ברכות נה ע"א: "כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו". כיצד מכפר השולחן? שייתן מלחמו לעניים כפי שהגמרא ממשיכה שם: "והמאריך על שולחנו - דלמא אתי עניא ויהיב ליה". ואולי גם דברי תורה הנאמרים על השולחן ויתקיימו בו דברי הנביא: "זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'" (יחזקאל מא כב).

מים אחרונים 3: ומי הוא ששחט בחוץ? אליהו בהר הכרמל (גמרא סנהדרין פט ע"ב, גם אברהם בעקידה!! ראו שם) ואולי גם שמואל, שאול, גדעון, דוד ועוד שהקימו מזבחות והעלו עליהם קרבן בשעה שהיה משכן בשילה או בנב וגבעון. ועל כך בהזדמנות אחרת. ראו דברינו [עת לעשות לה' – הפרו תורתך](#) במגילת רות שנקרא בחג השבועות הממשמש ובא עלינו לטובה